

УДК 371

Микола Пригодій

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

У статті розкриті аспекти удосконалення підготовки майбутніх учителів технологій до профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі вивчення різних аспектів компетентнісного підходу. Здійснено аналіз існуючих компетентнісних моделей освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, вчитель технологій, профільне навчання.

Сьогодні суспільство потребує освічених, мобільних, творчих людей, які здатні адаптуватися до швидко змінних умов життя, темпів економічного розвитку, які мають потребу розвиватися і розвивати різні сфери діяльності. Формування таких людей – головне завдання освіти, яка в сучасних умовах неминуче потребує якісних змін і зміни її якості.

Разом з тим, держава висуває нові вимоги до змісту освіти і якості освітніх послуг.

Ключовою фігурою, що формує новий зміст і якість, безумовно, є вчитель. Тому питання про професійну діяльність педагога виступає на перший план. У сучасних умовах розвитку вітчизняної освіти надзвичайно важливо зрозуміти, як саме має змінитися професійно-педагогічна діяльність, оскільки сучасний період розвитку освіти можна кваліфікувати як період суттєвого оновлення. Сутність і структура педагогічної діяльності – одне з найактуальніших питань сучасної педагогічної науки і практики.

Професійна підготовка майбутнього вчителя в освітньому процесі – найважливіша функція існування і розвитку людського суспільства. Важливе місце в системі підготовки висококваліфікованих кадрів дослідники відводять професійній підготовці вчителів. Від неї залежить виховання всього підростаючого покоління.

Професійну діяльність учителя технологій з її характером можна розглядати як послідовне вирішення професійних завдань. Однак в умовах модернізації вітчизняної освіти – запровадження профільного навчання, перед учителем технологій постають нові за своїм змістом професійні завдання.

Проведений кількісний аналіз досліджень в галузі профілізації загальної освіти та підготовки вчителів до даного виду діяльності. Так в Україні профільному навчанню у школі присвячено більше тридцяти

дисертаційних досліджень та менше десяти робіт з проблем профільної підготовки майбутніх учителів до роботи з профільного викладання навчальних дисциплін.

Недостатня розробленість даної проблеми призвела до необхідності комплексного узагальненого аналізу наукової літератури з проблеми підготовки майбутніх учителів до профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Доцільно у даному аспекті використати й результати досліджень проведених з проблеми профільного навчання в країнах близького зарубіжжя (в цій сфері з проблеми профільного навчання учнів проведено за останнє десятиріччя більше двохсот досліджень, та з проблеми підготовки майбутніх вчителів близько сорока).

Мета статті – визначити аспекти удосконалення підготовки майбутніх учителів технологій до профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі вивчення різних аспектів компетентнісного підходу.

Глобалізація, що відбувається у світі, не залишила осторонь і освіту. Участь України в Болонському процесі зумовило подальший розвиток вітчизняної системи вищої освіти на кілька років. Постійна зміна вимог до фахівця з боку суспільства та ринку праці неминуче призвели до необхідності перегляду освітнього процесу та його результатів.

Основою освітньої програми на сьогоднішній день у всіх розвинених країнах є компетентнісний підхід. Він є основним і в сучасній модернізації вищої освіти в Україні. З назви підходу ясно, що головними цілями освіти є компетентності та умови їх формування.

Під компетентнісним підходом розуміється спрямованість освіти на розвиток особистості учня в результаті формування в нього таких особистісних якостей, як компетентність, за допомогою вирішення професійних і соціальних завдань в освітньому процесі.

У свою чергу компетентність – це актуальна, особистісна якість, що формується та ґрунтується на знаннях, – це соціально-професійна характеристика людини.

Таким чином, можна стверджувати, що на сьогоднішній день система вищої освіти повинна більш орієнтуватися на особистісно-розвиваючий бік освіти, яка формує компетентності, ніж просто на передачу знань та формування певного набору навичок. Зміни цілей освіти, пов'язані, наприклад, з підготовкою особистості до входження в постіндустріальний світ та її продуктивної адаптацією в ньому, призвели до необхідності змінити і розширити результат освіти в цілому. Дослідження вчених, як вітчизняних, так і закордонних, підтверджують той факт, що компетентнісний підхід виступає для визначення більш повного, особистісно і соціально інтегрованого результату освіти.

Проблема удосконалення підготовки майбутніх учителів до

профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі дослідження різних аспектів компетентнісного підходу розглянута в роботах І. М. Анісімова, Н. А. Артеменко, М. В. Афонічної, С. В. Ільченко, Т. М. Нечипорука, М. А. Пайкуш, О. М. Сіланова, І. І. Сотніченко, О. Ч. Шагдурової, Л. М. Швачунової та ін.

Т. М. Нечипорук вказує, що реорганізація сучасної системи освіти України, розвиток мережі загальноосвітніх закладів різних типів, перехід на профільне навчання в старшій школі, можливість вибору програм навчання вказує на зростання вимог до професійної підготовки та особистісних якостей сучасного вчителя. Сучасні дослідження проблеми професійної підготовки вчителя, методичної та науково-методичної діяльності, науково-методичної роботи вчителя, науково-методичного напрямку підготовки вчителя дають змогу виокремити науково-методичну підготовку вчителя як важливу передумову його професійної компетентності [5].

У дослідженні проведеному М. В. Афоніною зазначається, що готовність вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання буде сформована, якщо: в основу теоретичної моделі формування готовності вчителя до професійної діяльності покладено компетентнісний підхід, при цьому професійна готовність розуміється як цілісна сукупність компетентностей у вирішенні професійних задач; в основу проектування методичної системи навчання, що забезпечує формування готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання, покладена її класична модель, що включає взаємопов'язані елементи (цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання) і спрямована на розвиток трьох основних компонентів готовності: психологічного, науково-теоретичного, операційно-технологічного. В процесі формування готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання учнів використовується метод доцільно підібраних завдань та відповідних структурних компонентів [3].

У дослідженні О. Ч. Шагдурової аналізуються можливості здійснення підтримки розвитку компетентності учителів шкіл з вирішення задач профільного навчання старшокласників. Актуальним у даній роботі є визначення організаційно-педагогічних умов, що необхідні для ефективного розвитку компетентності учителів шкіл при введенні профільного навчання, що включає організаційні, інформаційні, науково-методичні, правові, матеріально-технічні, фінансові та мотиваційні напрямки їх створення [9].

Розглядаючи підготовку майбутніх учителів до реалізації профільного навчання на основі компетентнісного підходу Н. А. Артеменко, вказує на такі компетентності, як когнітивно-знаннєві, дидактично-методичні, проектно-комбінаторні. Також зазначається, що при підготовці майбутнього вчителя пріоритетною має стати проектно-

комбінаторна компетентність спеціаліста [2].

І. М. Анісімов визначає окремим аспектом профільну компетентність і на прикладі фізичного практикуму показує ефективність її формування, що виражається в умінні педагога: організовувати навчальну практику та дослідницьку діяльність старшокласників в межах технологічного профілю; створювати умови для диференціації змісту навчання старшокласників та побудови індивідуальних освітніх програм у системі початкової та середньої професійної освіти; забезпечувати поглиблене вивчення профільних навчальних предметів, розробляти та реалізовувати елективні навчальні предмети; забезпечувати успішне виконання учнями творчих проектів за обраним ними профілем [1].

С. В. Ільченко в дисертаційному дослідженні також притримується компетентнісного підходу, що дозволяє через нарощування компетентностей учителя сільської школи підвищити ефективність його підготовки до профільного навчання учнів [4].

Л. М. Швачунова в якості основного шляху актуалізації ключових компетентностей вчителя профільного навчання обирає методичну роботу в загальноосвітньому навчальному закладі [10].

Дослідження О. М. Сіланова спрямоване на врахування регіонального аспекту у професійній підготовці майбутнього вчителя до роботи у профільній школі. Фактором ефективності підготовки виступає «профільно-орієнтована» компетенція як інтегральна складова професійної компетентності вчителя профільної школи і соціально-обумовлений психічний феномен, що характеризує ступінь відповідності базових науково-педагогічних знань вчителя об'єктивно існуючим науковим знанням про сутність освітнього процесу, що має профільну спрямованість, про його закономірності, принципи, технології та інформаційні ресурси функціонування; потреба в самоосвіті та самовдосконаленні в цьому напрямку; морально-цільову і соціальну відповідальність за результативність діяльності в області профільної підготовки учнів; розуміння прогресивних сучасних, тенденцій у світовому освітньому просторі [8].

Методологічні основи готовності та загальнонаукові підходи до підготовки вчителя до профільного навчання учнів в загальноосвітніх закладах, проаналізовані також в дослідженні М. А. Пайкуш, нею побудовано модель, яка містить послідовні етапи формування готовності студентів на основі інтеграційного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, ймовірного та мотиваційного підходів [6].

І. І. Сотніченко розробила модель підготовки вчителів до профільного навчання старшокласників у системі підвищення кваліфікації як основної ланки п'яти рівневої структури (освітній простір України, освітній простір області, освітній простір району (міста), освітній простір навчального закладу, освітній простір вчителя) організації безперервної

професійної освіти педагогів профільної школи. Дана модель створює умови для вдосконалення і систематичного розвитку професійної компетентності вчителів, підвищення їхньої майстерності та загальної культури, оперативного використання у практичній діяльності надбань психолого-педагогічної науки, передового педагогічного досвіду [7].

Зазначені перспективні напрямки компетентнісного підходу в системі профільної підготовки вчителів, дозволяють визначити зміст підготовки майбутніх вчителів технологій на компетентнісній основі для реалізації профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Педагогічний аналіз існуючих компетентнісних моделей освіти Е. Ф. Зеєра, Н. В. Кузьміної, Дж. Равена, М. А. Чошанова, рекомендацій І. М. Анісімова, Н. А. Артеменко, М. В. Афонічної, С. В. Ільченко, Т. М. Нечипорука, М. А. Пайкуш, О. М. Сіланова, І. І. Сотніченко, О. Ч. Шагдурової, Л. М. Швачунової та специфіки профільного навчання дозволив виявити зміст професійної компетентності вчителя технології для реалізації профільного навчання в середній загальноосвітній школі, що включає, на нашу думку, сукупність таких компетентностей:

1. Педагогічного проектування та варіативного подання змісту навчального предмета на допрофільному і профільному рівнях (включаючи вміння визначати зміст навчального предмету на різних рівнях складності).

2. Проектування педагогічних технологій.

3. Проектування контексту педагогічної діяльності.

Представлена сукупність компетентностей майбутнього вчителя технологій вирішує завдання формування у студентів технологічної, інформаційної, профорієнтаційної компетентності, а також компетентності в галузі педагогічного проектування.

Результатом формування технологічної компетентності майбутнього вчителя технології в педагогічному виші є поява у студентів відповідних компетенцій: технологічного проектування, варіативного подання навчального матеріалу в залежності від напрямку технологічної підготовки, проектування системи діагностичних процедур.

Результатом формування компетентності майбутнього вчителя технологій в педагогічному проектуванні є поява у студентів відповідних компетенцій: проектування індивідуальної освітньої траєкторії учня, проектування змісту спецкурсів і технології їх засвоєння, використання стимулюючих можливостей проектних методик.

Результатом формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя технологій в педагогічному виші є поява у студентів відповідних компетенцій: пошуку і раціонального використання інформації (включаючи критичне ставлення до неї), проектування та здійснення дистанційної форми навчання на основі інформаційно-

комунікативних технологій, компетенція в роботі з системами комп'ютерної графіки.

Результатом формування профорієнтаційної компетентності майбутнього вчителя технологій в педагогічному виші є поява у студентів відповідних компетенцій: відображення процесу та змісту майбутньої професійної діяльності у змісті навчальних спецкурсів, здійснення педагогічної взаємодії, здійснення професійно-педагогічної діагностики учнів, тьюторського супроводу процесу професійного самовизначення школярів.

Ефективність профільного навчання залежить від професійної компетентності вчителя, тобто рівня його знань, умінь та навичок, мотивації до здійснення навчально-виховного процесу, здібностей та якостей особистості, можливості забезпечити варіативність та особистісну орієнтацію навчання й виховання, практичну орієнтацію з використанням сучасних педагогічних технологій, науково-дослідницьких форм роботи, професійну орієнтацію учнів та формування в них необхідних для майбутньої професії знань, умінь і навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимов И. Н. Методика специализированного физического практикума по формированию профильной компетентности педагога профессионального обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Анисимов Илья Николаевич. – Рязань, 2006. – 230 с.
2. Артеменко Н. А. Подготовка будущих учителей-словесников к реализации профильного обучения на основе компетентностного подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Артеменко Надежда Анатольевна. – Томск, 2007. – 250 с.
3. Афонина М. В. Формирование готовности учителя информатики к профессиональной деятельности в условиях профильного обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Афонина Марина Викторовна. – Барнаул, 2007. – 274 с.
4. Ильченко С. В. Формирование компетентностей учителя сельской школы к реализации профильного обучения диссертация : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ильченко Сергей Викторович. – Сургут, 2007. – 225 с.
5. Нечипорук Т. М. Підготовка вчителя до здійснення профільного навчання: (Інтернет-конференція «Підготовка вчителя інформатики до здійснення профільного навчання» від 15.05.2009) [Електронний ресурс] / Т. М. Нечипорук // Освітньо-інформаційний портал МОППО. – Режим доступу : http://www.moippo.mk.ua/communication/forums/index.php?PAGE_NAME=read&FID=8&TID=58#.
6. Пайкуш М. А. Підготовка майбутнього вчителя до профільного навчання фізики в загальноосвітніх закладах : дис. ... канд. пед. наук :

- 13.00.04 / Пайкуш Маріанна Андріївна. – Л., 2007. – 251 с.
7. Сотніченко І. І. Підготовка вчителів природничих дисциплін до профільного навчання старшокласників у системі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сотніченко Ірина Іванівна. – К., 2009. – 264 с.
 8. Силанов А. Н. Социально-педагогические условия моделирования программы профессиональной подготовки учителя для работы в профильной школе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Силанов Алексей Николаевич. – Калининград, 2006. – 112 с.
 9. Шагдурова А. Ч. Школьная система поддержки развития компетентности учителей в решении задач профильного обучения старшеклассников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шагдурова Алена Черниновна. – М., 2007. – 193 с.
 10. Швачунова Л. М. Актуализация ключевых компетенций педагогов профильного обучения общеобразовательной школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Швачунова Лариса Михайловна. – Новокузнецк, 2009. – 194 с.